

Pe urmele lui Vasile Alexandrescu Urechia, primul profesor al Universității din București

On the Traces of Vasile Alexandrescu Urechia, the First Professor of Romania History at the University of Bucharest

CRISTINA GUDIN*

Abstract: Professor, historian, journalist, literary critic, politician, collector, librarian, ethnographer, founder of cultural institutions and newspapers, diplomat, Vasile Alexandrescu Urechia was a complex personality of the modern age. He entered the Romanian cultural pantheon through his significant contribution to the institutional and cultural modernization of the country, as well as through his contribution to the fulfillment of the political objectives of his time, namely: achieving the union of the Principalities and obtaining state independence.

Keywords: V. A. Urechia, history, literature, journalism, university, school, institution, cultural society.

Vasile Alexandrescu Urechia, pe numele inițial Vasile Popovici, se încadrează fericit în seria personalităților care s-au remarcat în secolul al XIX-lea prin activitatea derulată, potrivit tipicului epocii, în domenii variate, motiv pentru care îl regăsim simultan ca literat, gazetar, istoric, om politic și diplomat, fondator al mai multor instituții culturale, om de școală, colecționar și bibliotecar.

A văzut lumina zilei la 15 februarie 1834 la Piatra Neamț, într-o familie de bună condiție socială, tatăl său deținând titlul de clucer, iar mama crescând în anturajul principelui Ioniță Sturdza. Orfan la o vârstă fragedă (6 ani), rămâne în îngrijirea mamei care se preocupă de educația sa, orientându-l către școli

* Conf. univ. dr., Facultatea de Istorie, Universitatea din București, email: cristinagudin@yahoo.fr.

particulare cu predare în limba franceză¹, apoi către Academia Mihăileană unde, începând din 1844, se distinge prin inteligență și seriozitate. Calitățile amintite îi atrag mai târziu susținerea din partea lui Vasile Alecsandri, acesta procurându-i din partea Societății pentru ajutorarea tinerilor români la învățătură o bursă din care se susține vreme de doi ani la Paris, interval suficient pentru a obține bacalaureatul în anul 1856 și a se înscrie la Facultatea de Litere de la Sorbona.

Statutul de bursier îl obligă la un trai cumpătat din care nu lipsesc repetatele episoade de amanetare a ceasului primit cadou de la Mihail Sturdza pentru bunele rezultate la învățătură pe când era elev al academiei ieșene, așa cum reiese din corespondența purtată cu poetul Gh. Sion. În pofida provocărilor financiare care l-au însoțit constant, experiența pariziană se dovedește determinantă în parcursul formativ pentru tânărul căruia profesorii îi trasaseră deja direcția, și anume studierea cronicilor românești.

Părăsește Parisul în 1857 după ce obține „oarecare succese școlare”, în favoarea Spaniei unde, prin intermediul soției, intră în contact cu elita locală. De altfel, sedus de cultura hispanică, menține legăturile cu acest spațiu chiar și după încetarea mariajului prin decesul prematur al Francescăi Josefa Dominica de Plano².

Revenit în Moldova își începe cariera didactică predând literatură română, istorie universală, limba latină și geografie la mai multe instituții de învățământ din capitala principatului, iar în 1858 dobândește catedra de istorie și literatură la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași, pentru ca în 1864 să ocupe prin concurs catedra similară din cadrul Universității din București, al cărei titular rămâne până în 1901³.

Ascensiunea rapidă în carieră (în doar 2–3 ani evoluează de la statutul de profesor de gimnaziu la acela de profesor universitar) s-a datorat atât conjuncturii favorabile (catedra în învățământul superior se vacantase prin trecerea în neființă a lui Ioan Maiorescu), dar și propriei preocupări de a-și face un nume la nivel național, sens în care se implică în mișcarea științifică și culturală ca membru al Comisiei dramatice a teatrelor sau al Comitetului arheologic și își valorifică cercetările bazate pe documente culese din arhivele din Franța, Italia, Spania în cadrul congreselor de istorie și arheologie organizate în afara țării⁴.

În plus, încă din timpul studiilor desfășoară o intensă activitate gazetărească și literară, publicând în „România literară”, „Foiletonul Zimbrului”, „Le

¹ Școala particulară din casele boierului Dumitrache Stan, pensionul privat al elvețianului Ballif de la Oșlobeni, Școala Preparandială de la „Trei ierarhi” din Iași.

² Vistian Goia, V. A. Urechia, Editura Minerva, București, 1979, pp. 22, 25.

³ Nicolae Iorga, *Istoria învățământului românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971, p. 165.

⁴ *Ibidem*, p. 28.

Constitutionnel”, „Gazette de France”, „La Patrie” sau „Le Siècle”, pentru ca ulterior să aibă colaborări fructuoase și cu alte periodice, între care indicăm: „Familia”, „Convorbiri literare”, „Analele Academiei”, „Literatorul”, „Revista contemporană”. Publicist de anduranță, Urechia nu se limitează la livrarea articolelor, ci deslușește toate secretele meseriei de jurnalist din postura de inițiator sau membru în comitetul de redacție al mai multor reviste („Opiniunea”, „Zimbrul și Vulturul”, „Steaua Dunării”, „Ateneul Român”, „Dacia”, „Adunarea națională”, „Buletinul Fundației Urechia”, „Buletinul Instrucțiunii Publice”)⁵.

Reconstituirea portretului său presupune invocarea multiplelor ipostaze în care acesta s-a regăsit, precum cea de om de școală și de manager al domeniului educațional.

Observator atent al realităților școlare din Principatele Române, dar și din Franța și Spania, V.A. Urechia ajunge un bun cunoscător al acestora, capabil să emită judecăți ca aceea potrivit căreia instituțiile de învățământ românești sunt „mai mult rezultatul spontan al cerințelor presante, pe care împrejurările le impun guvernelor, decât niște instituțiuni emane din deosebitul zel al guvernelor pentru luminarea națională”⁶. Din acest considerent încearcă să amelioreze situația învățământului din calitatea de: director al Ministerului Cultelor din Iași (1859, 1860), titular la Ministerul Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice (1864), ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice (1881–1882) în guvernele conduse de Dumitru C. Brătianu și Ion C. Brătianu, membru al Consiliului permanent al școlilor (1876), vicepreședinte al Societății pentru învățătura poporului român.

Ca ministru a fost un entuziast autor de proiecte legislative prin care intenționa să optimizeze *Legea instrucțiunii publice* din 1864, propunând modificarea unor articole referitoare la învățământul public sau privat, la școlile normale, primare ori de comerț, la inspectarea școlilor, înființarea Facultății de Teologie sau la statutul agregatilor⁷.

Publicate în „Monitorul Oficial” și supuse dezbaterii tuturor celor „compe-tenți în materie, ce ar crede utile adăogirea, amendarea sau ștergerea vreunei dispoziții din proiecte”, căci „lucrarea interesând națiunea, nu este prea mult de luminile tuturor, spre a nu greși”, proiectele, bine documentate și apreciate de contemporani, sunt edificatoare pentru viziunea reformatoare a lui Urechia. Cu toate acestea, au fost lipsite de suportul guvernamental necesar și, prin urmare, nu s-au materializat din pricina investițiilor consistente pe care le reclamau.

⁵ Vistian Goia, *op. cit.*, p. 125.

⁶ Vasile A. Urechia, *Opere complete. Didactica (1858–1867)*, vol. I, Tipografia Curții Regale, București, 1883, p. 17.

⁷ Nicolae Isar, Cristina Gudin, *Din istoria politicii școlare românești (1864–1899)*, Editura Universității din București, București, 2004, p. 128.

Chiar și așa, considerăm oportună menționarea obiectivelor avute în vedere de ministru, între care: respectarea obligativității învățământului elementar; impulsionearea comunelor în vederea îndeplinirii sarcinilor școlare; construirea unor localuri în conformitate cu normele igienice ale vremii; creșterea salariilor cadrelor didactice; uniformizarea programelor școlare; impulsionearea învățământului profesional indispensabil pregătirii specialiștilor și muncitorilor calificați „măcar pentru trebuințele cele mai delicate ale țării și care nu s-ar putea încredința la străini fără daună națională”; îmbunătățirea calității corpului didactic prin precizarea mai clară a criteriilor de selecție; amenajarea claselor de aplicație pe lângă școlile normale („Normaliștii avură așa sub ochii lor aplicarea didactică, iar nu fură îmbuibăți numai de teorie”)⁸ și plasarea lor sub conducerea unor personalități culturale⁹ ș.a.

Prolific sub aspectul proiectelor de lege elaborate, scurtul mandat al lui V. A. Urechia la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice se caracterizează și prin intervențiile sale în procesul educativ. Astfel, prin intermediul circularilor, istoricul recomandă sau, după caz, atenționează în legătură cu subiecte sensibile precum utilizarea manualelor și a instrumentelor didactice neautorizate, știut fiind că: „răul ce poate face o carte didactică în cari s-au furișat idei, doctrine, contrarii celor admise de stat, este necalculabil în viitor, dacă nu este simțit imediat”¹⁰.

Nevoia de reformare a învățământului o demonstrează nu doar prin proiectele legislative și circularile emise, ci și prin cultivarea unei bune relații cu corpul profesoral care îi furniza informațiile indispensabile cunoașterii realităților din teren sau prin încheierea unei echipe dispuse să lucreze în folosul educației, scop în care îi destituie pe membrii necooperanți din Consiliul permanent.

Starea de fapt a domeniului pe care îl administrează, profesorul o cunoaște și direct, prin vizite în școlile din diverse județe (Botoșani, Fălțiceni, Roman, Iași, Tecuci, Focșani, Galați, Tulcea, Constanța, Bacău, Giurgiu, Argeș, Craiova), vizite ce îi prilejuiesc întâlnirea cu revizorii care, convocați în conferințe generale, au prilejul de a-i transmite nemijlocit problemele sesizate în timpul controalelor regulamentare¹¹.

Grație acestei colaborări, a putut să reconstituie imaginea exactă a învățământului, expusă în *Memoriul pentru starea învățăturii publice în Moldova*

⁸ Maria Itu, Elena Potorac, „Activitatea lui V. A. Urechia privind organizarea școlii în timpul său”, în *Studii și articole de istorie*, vol. VIII, 1966, pp. 177–179.

⁹ De exemplu, Alexandru Odobescu era directorul Școlii Normale Superioare din București.

¹⁰ *Monitorul Oficial*, nr. 35, 17/29 mai 1881, p. 1092.

¹¹ Cristina Gudin, *Evoluția învățământului primar în orașul București (1864–1899)*, Editura Universității din București, București, 2007, p. 264.

la 1859, în *Istoria școlilor din România de la 1800 la 1864*¹² sau în *Școalele satești în România, istoricul lor de la 1830 la 1867* unde formulează soluții viabile precum accentuarea introducerii componentei practice în învățământul obligatoriu, exclusiv teoretic la acea dată, ca rezolvare pentru absenteismul și abandonul școlar („Dacă obligăm pe fiul săteanului a veni la școală să știm ce să-l învățăm spre a nu mai face din acei ce vin la școală oameni pierduți pentru agricultură, comerț și industrie”¹³).

În egală măsură, experiența didactică acumulată îl îndreptățește să avanseze sugestii cadrelor didactice, în așa fel încât acestea să nu facă „paradă de știință” și să nu aglomereze mintea elevilor cu „definiții metafizice și reguli abstracte”, ci să prefere abordarea logică a materiei, adaptarea discursului la nivelul de înțelegere a elevilor, ordonarea informației de la simplu la complex, folosirea metodei intuitive spre valorificarea bagajului informațional posedat de copii la intrarea în școală și transformarea lor în participanți activi în procesul de predare-învățare¹⁴.

Mai mult chiar, elaborează instrucțiunile pentru predarea disciplinelor prevăzute în programa școlilor elementare, organizează învățământul din Dobrogea și pledează pentru plasarea localurilor în proprietatea școlilor.

Tentativele de punere în operă a ideilor pedagogice reprezintă, deopotrivă, o trăsătură a activității lui V. A. Urechia pe tărâmul școlii.

În consecință, în 1860, înființează la Iași o școală primară model unde procesul de învățare presupunea utilizarea metodelor simultană și mutuală, ceea ce i-a permis să elimine dezavantajele specifice învățământului monitorial¹⁵ și să abordeze logic actul instructiv. Procedând astfel, reușește să restrângă rolul memorării mecanice în favoarea învățării raționale, succesul raportat în școala sa conducând la generalizarea metodei mixte în școlile elementare din București începând cu anul 1864.

În 1871, inspirat de modelul școlilor occidentale, deschide la București Institutul Urechia, un așezământ particular de educație destinat fetelor, unde cursul primar se îmbina cu cel secundar sub forma a trei divizii (elementară, de gramatică sau secundară și cea superioară, corespunzătoare liceului)¹⁶. Institutul funcționează până în 1877 când este închis în ciuda consecințelor

¹² Lucrare amplă, în patru volume, distinsă cu premiul „Heliade”.

¹³ Vasile A. Urechia, *Opere complete*, vol. I, p. 406; despre acest aspect, vezi și Gheorghe Sion-Gherei, *Despre instrucțiune*, București, 1879, p. 9.

¹⁴ Vistian Goia, *op. cit.*, p. 118.

¹⁵ Între acestea menționăm: accentul pus pe memorarea mecanică, atmosfera milităroasă, absența relației directe dascăl-elev.

¹⁶ Cadrele didactice, persoane cu o pregătire ireproșabilă – S. Haret, dr. D. Brândza, Em. Bacaloglu ș.a. –, beneficiau de libertate în activitatea lor, iar disciplina în școală era supravegheată de cenzori și de un juriu al clasei, potrivit organizării din sistemul de învățământ englez.

favorabile garantate de calitatea instrucției și de competența personalităților care îi alcătuiau corpul profesoral.

Totodată, impresionat de rezultatele obținute în 1879 în Statele Unite ale Americii, introduce în 1881 într-o școală bucureșteană predarea pe obiecte de studiu la clasele mici cu ajutorul mai multor cadre didactice. Revoluționar în condițiile în care până atunci în școlile primare toate disciplinele erau predate de un singur institutor, experimentul nu a produs roadele așteptate din cauza insuficienței dascălilor¹⁷.

Din postura de parlamentar¹⁸, Urechia se pronunță nu o dată cu privire la problemele școlii. Consemnăm, pentru a ne opri doar acestui exemplu, luarea de poziție în legătură cu *Legea pentru facerea clădirilor de școală primară și înființarea Casei școlilor*. Cu această ocazie, insistă asupra necesității de modificare a percepției asupra școlii, căci „vorba școală implică un concept complex; școală va să zică: local, mobilier, aparate, cărți, sistem, metodă, profesori și elevi”, iar nu cum se considera în epocă, și anume: „Voim să vedem școala. Școala însă nu este murii, școlarii și dascălul. La noi cam așa au socotit mai toți până azi. Vrem să facem o școală? Închiriem o casă, care o fi, cum o fi, cum s-o găsi ... Ducem o bancă, două în ea, numim pe d-nul sau d-na X de învățător sau învățătoare și o trecem la sfântul buget”¹⁹.

Normele de funcționare a școlilor, V. A. Urechia le detaliază în *Localele de școale sâtești*, lucrare apărută în 1868 care se adăugă celor semnate de igieniștii epocii interesați de amplasamentul clădirilor școlare, capacitatea, aerisirea și iluminarea lor, de materialele și planul de construcție sau de mobilierul școlar. Pe marginea acestor aspecte intervine de la tribuna parlamentară, dar susține și conferințe cu participarea institutorilor din Capitală, împărtășindu-le impresiile produse de vizitarea Expoziției de la Paris în anul precedent. Între altele, consideră că înlocuirea mobilierului este esențială pentru combaterea afecțiunilor oculare și vertebrale ale elevilor, dar și pentru dinamizarea procesului didactic²⁰. Și de această dată, însă, argumentele pertinente sunt surclasate de jena financiară, căci abia după 1888 se utilizează în școlile publice mobilierul modular, adaptat diferitelor etape de creștere a copiilor, mobilier pe care Urechia îl introdusese în școala sa încă din 1873.

După cum am precizat anterior, patriotul care se afirmase ca „militant unionist în tinerețe și liberal în anii maturității”²¹, pentru ca în 1896 să se alăture

¹⁷ Stancu Stoian, *Pedagogia română modernă și contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976, p. 103

¹⁸ Deputat de Tutova, Ismail și Galați din 1866, senator de Covurlui din 1884.

¹⁹ *Buletinul Instrucțiunii publice*, an II, 1868, iulie-august, p. 180.

²⁰ Vasile A. Urechia, *Mobilierul școlastic. Pupitrele*, Tipografia F.Göbl, București, 1877, p. 8; vezi și Guy Vincent, *L'école primaire française. Étude sociologique*, Lille, 1982, p. 79.

²¹ Vistian Goia, *op. cit.*, p. 44.

grupării drapeliste, se oprește în repetate rânduri asupra spinoasei chestiuni a profesionalismului cadrelor didactice.

În siajul acestei preocupări, indicăm faptul că, sesizând importanța practicii pedagogice în formarea dascălilor, V. A. Urechia are cea dintâi tentativă de creare a unei școli normale primare, neconcretizată din cauza stării economice a țării, dar reluată cu succes în 1866 de un grup de intelectuali²² unde se regăsește și protagonistul prezentului material. Proiectul școlii normale figurează în planul mai amplu al Societății pentru învățătura poporului român, denumită inițial Societatea amicilor instrucțiunii, de unde selectăm dezideratul de „a instrui și a educa nu o clasă sau o parte restrânsă a societății, ci întregul popor român, fără distincție de provincie, având mai cu seamă în vedere clasele de jos”²³, prin cursuri pentru alfabetizarea adulților și fondarea școlilor normale. Rezultatul ia forma școlii normale primare de învățători „Carol I”, inaugurată la București, la 24 noiembrie 1867, în fostele case mănăstirești de la biserica Sf. Ecaterina, situate în strada Bibescu-Vodă²⁴, cu scopul de a completa activitatea școlii normale „Vasile Lupu” din Iași, insuficientă pentru pregătirea unui număr satisfăcător de cadre didactice elementare.

Nici calitatea cărților școlare nu îl lasă indiferent, cu atât mai mult cu cât el însuși este autor de manuale apreciate și reeditate până în 1873, ca: *Istoria Românilor. Biografii românești duple metoda catehetică, pentru classa a II-a primară și școlele sătesci din Principatele-Unite* (1859), *Istoria Românilor. Biografii pentru clasa a III-a primare din Principatele-Unite* (1862) ori *Biografiile domnitorilor români* care, așa cum reiese din titlu, sunt structurate sub forma lecțiilor biografice, destinate unuia sau mai multor personaje istorice și finalizate cu întrebări recapitulative cu ajutorul cărora elevii erau evaluați și se fixa conținutul lecției.

Dincolo de această contribuție, V. A. Urechia se implică în tipărirea lucrărilor didactice și, ca membru al Consiliului școlar din Moldova, organizează o imprimărie profilată pe tipărituri destinate educației. De asemenea, spre unificarea normelor lingvistice prea diverse și bulversante la acel moment, universitarul creionează un proiect pentru fixarea regulilor ortografice, pentru

²² V. Boerescu, Gr. Cantili, P. S. Aurelian, N. Rosetti, C. Bozianu, N. Catargiu, arhimandritul Chesarie, I.H. Rădulescu, Gr.Sc. Rosetti, Al. Papiu Ilarian, C. Esarcu, Gh. Sion, P. Poenaru etc. cf. *Foaia Societății pentru învățătura poporului român*, 1867, nr. 1, p. 8.

²³ Mircea Ștefan, *Începuturile Societății pentru învățătura poporului român*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967, p. 8; vezi și M. Stoica, „Contribuția unor oameni de cultură de la mijlocul secolului XIX, cu preocupări și în domeniul școlii, la realizarea unității naționale și culturale a poporului român”, în *Revista de pedagogie*, an XVI, 1967, nr. 2, p. 70.

²⁴ Gheorghe Ghibănescu, *Școlile normale primare (din inițiativă particulară)*, Tipografia „Dacia”, Iași, 1906, pp. 8–9; vezi și Constantin I. Angelescu, *Învățătorul. Pregătirea și perfecționarea lui*, Editura Tiparului universitar, București, 1941, p. 31; Dan Berindei, *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866–1876)*, Editura Militară, București, 1992, p. 212.

elaborarea gramaticii și a dicționarului limbii române, la realizarea căruia cooptează „profesori și oameni literați”.

Ca ministru, transmite în teritoriu lista cărților și a materialelor didactice autorizate, sugerează penalități pentru contravenienți, dar acțiunile sale produc efecte insignifiante și nu împiedică folosirea acelor „operi didactice, cărți, hărți, neaprobate de autoritățile competente”, dar preferate de directori din pricina prețului, a accesibilității conținutului ori simpatiei față de autori.

Deși s-ar putea deduce că Urechia și-a orientat atenția și energia doar în direcția învățământului primar, în realitate nu s-a limitat la acesta.

Conștient de interdependența existentă între treptele de educație, el este interesat de întregul sistem educațional, a cărui reformare integrală o preconizează, fiindcă „instrucțiunea primară nu este solidă într-o țară decât când nu-i lipsește un bun și numeros personal didactic. Acesta nu poate avea instrucțiunea primară în țară, decât cu condiția existenței învățământului secundar foarte ales, care, și acesta nu poate exista decât cu condiția existenței unui învățământ superior”²⁵. Preocuparea mai largă pentru starea domeniului este demonstrată, printre multe altele, și de inaugurarea școlilor reale din Galați și Iași, precum și de demersurile în vederea înființării școlilor comerciale în orașe active din acest punct de vedere (Galați, Brăila, Turnu Severin etc.).

Așa cum am amintit anterior, Urechia activează de timpuriu ca universitar, inițial la Iași, iar din 1864 la București, numărându-se între profesorii superiori până în ultimul an de viață când se pensionează. Titular al cursului de istorie critică a românilor și istoria literaturii române, își divulgă crezul de a servi invariabil adevărul, căci, afirmă el: „Eu nu voi ascunde scăderi, erori și căderi, ci le voi semnală fără cruțare, căci convins sunt că numai așa ceea ce am numit românism va fi un mijloc de îndreptare, o pârghie care să ridice tot mai sus națiunea noastră, cât și un izvor de mari și binefăcătoare fapte în viitor” și „Istoria are altă misiune decât de a crea în mod nedocumentat oameni mari și eroi. Facem deci istorie, când curmăm șirul legendei”²⁶.

Totuși, cu onestitate recunoaște că, la debutul carierei universitare, era „foarte puțin pregătit”, nestăpânind epigrafiile greco-latine sau limbile slavonă, polonă și arabă, aflându-se, așadar, în situația deloc singulară a multor istorici din acea perioadă. Probabil și din acest motiv nu și-a îndeplinit angajamentul asumat la inaugurarea cursului, de a dedica o zi pe săptămână „citirii textelor referitoare la fiecare curs de istorie”.

Responsabilitatea de a transmite studenților informații privind istoria românilor o deține în exclusivitate până în anul 1890 când catedra se scindează

²⁵ Vistian Goia, *op. cit.*, p. 108.

²⁶ Vasile A. Urechia, *Scrisoare de rămas bun, adresată domnilor studenți ai Facultății de Litere din București*, Tipo-litografia Societății „Tiparul”, București, 1901, p. 2.

și își rezervă doar intervalul „de la 1600 încoace”, restul trecând pe seama discipolului său Grigore Tocilescu, iar din 1895 a lui Dimitrie Onciul.

În cei 44 de ani de activitate didactică, mulțumită firii conciliante, tactului și respectului dominant în relația cu interlocutorii săi, Urechia reușește să câștige afecțiunea cursanților pe care se mândrește că, dincolo de orice, i-a învățat „să simtă românește” și cărora le trasează planul de acțiune („Generația mea v-a dat România, voi aveți să-i asigurați existența și mărimea!”).

Concepția sa istorică, de factură romantică până la 1873 și apoi trădând spiritul critic, este tributară ideilor lui Jules Michelet, Thierry și François Guizot, pe care îi admiră fără rezerve, dar și lui Hippolyte Taine, Nicolas Boileau, Victor Cousin, Platon și Aristotel cu ale căror idei este familiarizat și la care trimite în lucrările sale. Citând excesiv din autori aparținând unor epoci și școli diferite, uneori opuse, Urechia cade, mai ales la începutul activității sale, victimă „modei” lansate de Bogdan Petriceicu Hașdeu, pe care Gheorghe Panu o surprinde în cuvinte lămuritoare, și anume: „Pe atunci un scriitor care n-ar fi citat într-un studiu măcar 20 de autori era un ignorant, s-ar fi crezut compromis în ochii publicului. Și dacă citațiile erau făcute numai într-o singură limbă, lucrul era foarte jignitor”²⁷.

Istoricului V.A. Urechia nu i-au lipsit determinarea și puterea de muncă, indispensabile finalizării proiectelor editoriale, fie că ele au constatat în identificarea și selectarea izvoarelor (*Documente relative la anii 1800–1833* (1889), *Documente inedite din domnia lui Al. Moruzi* (1895) sau *Codex Bandinus. Memoriu asupra scrierei lui Bandinus de la 1646 urmat de text, însoțit de acte și documente* apărut în 1895) ori în prezentarea unor perioade din istoria națională (*Domnia lui Ioan Caragea*).

Cea mai amplă lucrare a sa rămâne *Istoria românilor* ale cărei 14 volume au văzut lumina tiparului între 1891–1902. Deși nu își onorează titlul, cititorului creându-i-se false așteptări deoarece în locul unei opere despre întregul trecut național descoperă o lucrare care se limitează la epoca fanariotă, aceasta prezintă calități imposibil de ignorat. Tratat superficial până la Urechia, intervalul 1774–1821 apare acum în complexitatea sa, ca urmare a prezentării atât a succesiunii domniilor și a conflictelor politico-militare, cât și a aspectelor relative la instituții, economie, legislație, societate și cultură. Spre lauda universitarului trebuie punctat că a pus la dispoziția celor interesați peste 1.000 de documente de arhivă (pitace, hrisoave, hățișerifuri, anaforale), fiecare afirmație fiind susținută prin zeci de surse. Între aspectele nevrăgice ale monumentalei lucrări enunțăm: comentariile sumare ale autorului pe marginea documentelor inserate, valoarea

²⁷ Gheorghe Panu, *Amintiri de la Junimea din Iași*, vol. II, Tipografia Brozer-Parzer, București, 1910, pp. 53–54.

inegală a surselor utilizate, transcrierea uneori eronată a originalelor, absența unui indice care să faciliteze consultarea uvrajului.

Chiar și așa, însă, contemporanii au convenit asupra faptului că „scrierile lui în domeniul istoriei și al istoriei naționale mai cu seamă, constituie cel mai frumos monument ce singur și-a ridicat în viață”²⁸.

Opera lui V.A. Urechia este mult mai vastă, însumând 626 de titluri, și nu se reduce la lucrările cu conținut istoric, didactic și educațional, ci abordează și alte domenii: literar, social, politic, memorialistic. Departe de a avea intenția să redăm lista exhaustivă a producțiilor care îi poartă semnătura, punctăm doar că, între multe altele, a redactat piese de teatru (*Cum era ea?*, *Fidanțata imperatorului*, *Vornicu Bucioc*, *Banul Mărăcine*, *Curtea lui Neagoe Vodă*), proze (*Grinda de aur sau Prevederea unui părinte bun*, *Logofătul Baptiste Veveli*, *Coliba Măriucăi*, *Legende române*), studii (*Schițe de istoria literaturii române*).

Productivitatea deosebită a lui V.A. Urechia în materie de scris este dublată de contribuția la apariția mai multor societăți și instituții culturale sau științifice. Este cazul, Societății literare române, viitoarea Academie Română, fondată în anul 1866 și unde deține președinția secției istorice. Oportunitatea unui asemenea for științific de înaltă ținută merită să cuprindă reprezentanți din toate provinciile românești, o sesizează încă din 1859 când, în memoriul asupra învățământului din Moldova, își transpune în cuvinte dorința „să se formeze o academie de profesori și oameni literați, care să se ocupe cu analizări și descoperiri gramaticale și istorice naționale, cu stabilirea unei gramatici și a unui dicționar, statornicindu-și premii anuale pentru scrieri naționale”²⁹.

Alte instituții care își datorează existența, în proporții variabile, profesorului sunt: Universitatea, Teatrul Național, Muzeul de antichități (1865)³⁰, Biblioteca „Urechia” din Galați (1890).

Tot grație inițiativelor sale apar Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor și Societatea de cultură macedo-română³¹ pe care le prezidează, Societatea pentru învățătura poporului român (1866)³² ori Ateneul român ale cărui statute le urmează îndeaproape pe cele ale Ateneului din Madrid. În legătură cu acesta din urmă, profesorul universitar se remarcă îndeosebi ca organizator de evenimente și promotor, dar și prin conferințele susținute pe teme de istorie și literatură (*Femeia română după istorie și poezie*, *Cronicile noastre*, *Poezia în fața politicii* etc.).

²⁸ George D. Nicolescu, 1866–1901. *Parlamentul român. Biografii și portrete*, Tipografia Socec, București, 1903, p. 261.

²⁹ Vistian Goia, *op. cit.*, p. 115.

³⁰ Întemeiat alături de Al. Odobescu, A. T. Laurian și gen. Mavros și pe care îl îmbogățește cu obiectele colecționate cu prilejul călătoriilor întreprinse în țară și peste hotare.

³¹ Înființată în 1879.

³² Ale cărei statute le întocmește inspirându-se din statutele ligii „L’Enseignement” din Belgia.

De altfel, nu doar în cadru oficial, ci și în viața privată dovedește certe însușiri de animator, găzduind în locuința din proximitatea grădinii Cișmigiu serate literare care beneficiază de prezența elitei culturale (Al. Macedonski, Gr. Tocilescu, Ionescu-Gion, Ctin Nottara, Aristița Romanescu ș.a.).

Colecționar avid de carte rară și documente istorice și juridice datând din secolele XVII, XVIII și XIX, acționează cu generozitate punându-le la dispoziția celor interesați căci mii dintre ele ajung în fondurile Bibliotecii Academiei și ale bibliotecii care îi poartă numele, demonstrând astfel deplina congruență între faptă și convingerea că prin fiecare donație se realizează un act de cultură, un gest patriotic. Acest crez reiese din apelul intitulat *Pentru cine vrea să-și facă numele nepieritor!* pe care îl publică la 23 martie 1900 în „Apărarea națională”, și anume: „Străbunii noștri ridicau biserici și înființau spitale la care numele lor rămânea alipit. Însă poporul român avea nevoie mai ales de biserica culturală în care națiunea să-și deștepte conștiința și să se lumineze; case, instituții în care ea să-și vindece nu numai corpul, dar și sufletul, și să-și organizeze mintea. Așa instituții sunt școlile, bibliotecile și muzeele de toată categoria”.

Puterea de muncă, pasiunea și curiozitatea intelectuală neîntreruptă l-au propulsat între personalitățile vremii, pentru calitățile sale fiind desemnat ca membru de onoare al: Academiei din Madrid (1868), Societății „Prietenii țării” din Madrid, Societății etnografice din Paris (1881), Societății artistice și literare franceze, Institutului heraldic italian³³, Academiei Române, iar pentru aportul la progresul culturii i s-au înmănat o serie de distincții (brevetul de ofițer al ordinului Legiunea de onoare din Franța, medalia de bronz din partea Institutului etnografic din Paris).

Spre regretul celor care l-au cunoscut, își încheie brusc existența la 22 noiembrie 1901, la vârsta de 67 de ani, trecerea sa în veșnicie fiind marcată la Academia Română, Ateneul Român, Teatrul Național, Universitatea din București, Parlament și clubul Partidului Național Liberal prin arborarea drapelului îndoliat și suspendarea activității până la finalizarea ceremoniei de înhumare.

Profesor, istoric, jurnalist, critic literar, politician, colecționar, bibliotecar, etnograf, fondator de instituții culturale și gazete, diplomat³⁴, V. A. Urechia și-a valorificat cu prisosință potențialul, devenind un reper pentru contemporanii săi, dar și pentru generațiile care l-au succedat. Numele i l-au dus mai departe cei doi fii, Nestor și Alceu³⁵, ambii persoane onorabile și respectate pentru

³³ Vistian Goia, *op. cit.*, pp. 168–169.

³⁴ A fost consul al României în Ecuador.

³⁵ Formați în alte domenii de activitate (medicină, respectiv inginerie), ambii au moștenit talentul scriitoricesc al tatălui, afirmându-se unul ca autor de cărți pentru copii și monografii turistice, iar celălalt ca umorist.

activitatea lor, însă ceea ce l-a propulsat în panteonul cultural românesc a fost chiar contribuția sa meritorie la modernizarea instituțională și culturală a țării sau la împlinirea obiectivelor politice ale epocii: realizarea unirii Principatelor și obținerea independenței statale.

Astfel, numele său a devenit nepieritor, V. A. Urechia impunându-se în conștiința conaționalilor printr-o „nesfârșită dorință de a fi de folos în toate domeniile și un mare talent în a câștiga printr-o gentilă vanitate simpatcă atâta iubire pentru români”³⁶.

Bibliografie

Surse editate. Lucrări generale și speciale

- Angelescu, Constantin I., *Învățătorul. Pregătirea și perfecționarea lui*, Editura Tiparului universitar, București, 1941.
- Berindei, Dan, *Societatea românească în vremea lui Carol I (1866–1876)* Editura Militară, București, 1992.
- Buletinul Instrucțiunii publice*, an II, 1868.
- Foaia Societății pentru învățătura poporului român*, 1867.
- Ghibănescu, Gheorghe, *Școlile normale primare (din inițiativă particulară)*, Tipografia „Dacia”, Iași, 1906.
- Goia, Vistian, V.A. Urechia, Editura Minerva, București, 1979.
- Gudin, Cristina, *Evoluția învățământului primar în orașul București (1864 1899)*, Editura Universității din București, București, 2007.
- Iorga, Nicolae, „Liga Culturală” în *Boabe de grâu*, an I, 1930.
- Iorga, Nicolae, *Istoria învățământului românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971.
- Isar, Nicolae, Gudin, Cristina, *Din istoria politicii școlare românești (1864 1899)*, Editura Universității din București, București, 2004.
- Itu, Maria, Potorac, Elena, „Activitatea lui V.A. Urechia privind organizarea școlii în timpul său”, în *Studii și articole de istorie*, vol. VIII, 1966.
- Monitorul Oficial*, nr. 35, 1881.
- Nicolescu, George D., 1866–1901. *Parlamentul român. Biografii și portrete*, Tipografia Socec, București, 1903.
- Panu, Gheorghe, *Amintiri de la Junimea din Iași*, vol. II, Tipografia Brozer Parzer, București, 1910.
- Sion-Gherei, Gheorghe, *Despre instrucțiune*, București, 1879.
- Stoian, Stanciu, *Pedagogia română modernă și contemporană*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976.

³⁶ Nicolae Iorga, „Liga Culturală”, în *Boabe de grâu*, an I, 1930, p. 3.

- Stoica, M., „Contribuția unor oameni de cultură de la mijlocul secolului XIX, cu preocupări și în domeniul școlii, la realizarea unității naționale și culturale a poporului român”, în *Revista de pedagogie*, an XVI, 1967.
- Ștefan, Mircea, *Începuturile Societății pentru învățătura poporului român*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967.
- Urechia, Vasile A., *Mobilierul scolastic. Pupitrele*, Tipografia F.Göbl, București, 1877.
- Urechia, Vasile A., *Opere complete. Didactica (1858–1867)*, vol. I, Tipografia Curții Regale, București, 1883.
- Urechia, Vasile A., *Scrisoare de rămas bun, adresată domnilor studenți ai Facultății de Litere din București*, Tipo-litografia Societății „Tiparul”, București, 1901.
- Vincent, Guy, *L'école primaire française. Étude sociologique*, Lille, 1982.